

Лелюк С. В.

Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнецца

СУЩНОСТЬ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ МЕЗОУРОВНЯ

Резюме

Исследована сущность понятия финансовой безопасности экономических систем мезоуровня. Проведен анализ существующих трактовок финансовой безопасности, выделены ее ключевые признаки, определена мера их сходства по освещению содержания изучаемого явления. На основе морфологического анализа и декомпозиции сформировано и предложено уточненное определение сущности финансовой безопасности экономических систем мезоуровня.

Ключевые слова: финансовая безопасность, морфологический анализ, мезоуровень, мера сходства, экономическая система.

Lelyuk S. V.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ESSENCE OF FINANCIAL SAFETY OF MESO LEVEL ECONOMIC SYSTEMS

Summary

The essence of the concept of financial security of mesolevel economic systems was investigated. Existing interpretations of financial security analyzed, its key features highlighted, their similarity in coverage of the content of the phenomenon defined. On the basis of morphological analysis and decomposition definition of the concept of the financial security of the meso level economic systems formed and refined.

Keywords: financial security, morphological analysis, meso, a measure of similarity, economic system.

УДК 332

Масюк Ю. В.

Лукашенко Н. В.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО СТРАХУВАННЯ МАЙНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджено основні напрями і проблеми розвитку агрострахування. Наведений розрахунок страхового відшкодування страховими компаніями України сільськогосподарським підприємствам. Досліджено механізм залучення зарубіжного досвіду в аграрній сфері.

Ключові слова: агрострахування, франшиза, страхова сума, страхове відшкодування, Аграрний Страховий Пул, аграрний ризик.

Постановка проблеми. Сільське господарство є одним із найризиковіших видів підприємницької діяльності, оскільки залежить від таких факторів, як сезонність, залежність від погодних і кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу та інших причин. Одним із найважливіших інструментів мінімізації ризиків сільськогосподарського виробництва є агрострахування.

За оцінками фахівців, серед ризиків, які суттєво впливають на результат господарювання в рослинництві, понад 40% припадає на 225 такі, що можна попередити дотриманням агротехнічних умов вирощування сільськогосподарських культур, тоді як вплив ризиків, пов'язаних із несприятливими та кліматичними умовами, на зниження сільськогосподарської продукції становить майже 60%. Згідно з дослідженнями науковців, в Україні втрати від несприятливих погодних умов по окремих роках можуть досягати 45-50%, а при їх поєднанні – 70% і більше [1, с. 49].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О.А. Туманова, О.М. Лобова, С.С. Осадця, І.І. Глогова, Є.П. Томіліна, Г.С. Праїєва, А. Полчанова, С.П. Смоленюк, О.М. Ка-

лашнікова, Т.Й. Сус, О. Гудзя, М. Кульбіді, М. Дем'яненко, А.С. Шолойка.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на позитивну динаміку, сучасний стан національного агрострахового ринку не відповідає своєму основному завданню – управління ризиками в аграрному секторі для забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва та сталого розвитку аграрного сектору на засадах інноваційної економіки. У сільському господарстві страхується близько 3% ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 90%. В Україні страхується менше 5% посівних площ, тоді як у Канаді, США, Європі цей показник перевищує 60%. Сільськогосподарське або аграрне страхування дозволяє найбільш доцільним чином поєднувати інтереси учасників аграрного ринку.

Мета статті. З огляду на сказане, метою статті є вивчення стану розвитку аграрного страхування в Україні, аналіз ефективності страхування врожаю сільськогосподарськими підприємствами на прикладі двох страхових компаній.

Виклад основного матеріалу. Агрострахування є механізмом, що дозволяє аграріям одержати покриття по максимально можливій кількості ризиків, запобігти різким коливанням доходів, ство-

рити умови для поліпшення їхнього фінансового становища за рахунок розширення можливостей кредитування, вирішити проблему забезпечення продовольчої безпеки країни, підвищити інвестиційну привабливість аграрного сектора й ефективність використання бюджетних коштів.

Одним з факторів структурування ринку в 2013 році стало створення об'єднання страховиків «Аграрний Страховий Пул» (АСП). Дане об'єднання створено в листопаді 2012 року для координації агрострахування за програмами державної підтримки в агрострахуванні. Користуючись даними аналітичних досліджень «Агроіншуренс інтетернешл», щодо показників роботи Ринку Агрострахування в Україні, аналіз показав незначне зростання у 2013 році, порівняно з даними 2011–2012 років [5, с. 16].

До початку березня 2014 року 15 компаній отримали ліцензії на здійснення страхування ризиків у сільському господарстві та території України. Структура ринку агрострахування України на кінець 2013 року виглядала так (рис. 1):

– 84% ринку України – компанії – члени Аграрного Страхового Пулу (Домінанта, Страхові Гарантії, Брокбізнес, Українська аграрно-страхова компанія);

– 16% ринку України компанії, що розвивають добровільне і банківське (заставне) страхування (ІНГО Україна, АСКА, ПЗУ Україна, Оранта, Оранта Січ, Провідна).

На ринку присутні компанії, що мають ліцензії на ведення агрострахової діяльності, але не виявляють активності на ринку. Андерайтингові дані по даних компаніях не надавалися (Агрополіс, Статус, Фініст, Прогрес).

Рис. 1. Структура ринку агрострахування в Україні

Раніше активні на ринку компанії СК «Княжа» і СГ «ТАС» відмовились розвивати сегмент агрострахування у 2013 році. Андерайтери сільськогосподарських ризиків цих компаній перейшли працювати в інші компанії на ринку, більш активні в сегменті агрострахування [5, с. 16].

Обсяг застрахованих площ виявився найвищим за останні 5 років (879 тис. га), а порівняно з 2012 роком – зріс на 20% (150 тис. га). У 2013 році загальна сума зібраних премій страховими компаніями за договорами агрострахування склала 135,4 млн грн (16,5 млн доларів США, за курсом на початок 2014 р.).

Сума зібраних премій по ринку показала незначне зростання, в певній мірі через зниження середньої ставки премії по ринку за 2013 (3,1%). Така невисока середня ставка премії пояснюється тим, що компанії, активні в сегменті добровільного агрострахування, продовжували конкурувати в ціні знижуючи власні тарифи, а заставні посіви аграрії зазвичай страхували за договорами мультиризиків з безумовною франшизою на рівні 50%, що забезпечувало низький тариф (3,5%), унеможлививши компенсацію тільки катастрофічних збитків (табл. 1).

Загальна сума відповідальності страховиків за договорами страхування на ринку України склала 4,394 млрд грн. У 2012 році сума відповідальності страховиків на ринку була на рівні 3,462 млрд грн, що на 22% менше показника 2013 року. Ці дані є дуже важливими для проєкції на розвиток ринку в майбутньому, так як обсяг відповідальності страховиків щороку зростає, що у свою чергу веде до зростання сум зібраних премій і розвитку нових програм агрострахування [5, с. 17].

Загальні збори премій у 2013 році зросли на 5 млн грн більше, ніж у 2012 році. Показник збитковості ринку в 2013 році виявився найнижчим за останні 8 років, чому великою мірою сприяли сприятливі погодні умови в усіх регіонах України, а також нестандартно високий рівень франшизи за договорами та програмами АСП. Найвищий рівень збитковості зафіксований у СК ІНГО Україна (34,7%), а найменший – у СК Домінанта (1%) і СК ПЗУ Україна (1,2%).

На сьогодні в Україні відсутня ефективна загальнодержавна система страхування сільськогосподарських ризиків, яка мала б забезпечити належний захист інтересів сільськогосподарських товаровиробників і держави.

Система аграрного страхування має розвиватися за такими напрямками:

– сприяння розвитку аграрного сектора, спрямоване на підвищення його спроможності впливати на процес розробки нових страхових продуктів і користуватися страховими послугами;

– удосконалення законодавства України, яке регулює надання страхових послуг аграрному ринку та надання сільськогосподарським виробникам державної підтримки зі страхування аграрних ризиків;

– інституційна розбудова, спрямована на зростання спроможності держави здійснювати свої функції у цій системі;

– стимулювання та сприяння розвитку й консолідації страхового сектора, спрямованого на підвищення його спроможності надавати кваліфіковані послуги аграрному сектору [1, с. 48].

Державна підтримка сільського господарства при цьому може бути розглянута як врегульована нормами права сукупність організаційних, економічних, правових та інших засобів (пільг, переваг, преференцій), що надаються державою сільськогосподарським товаровиробникам за рахунок дер-

Таблиця 1

Дані по страхуванню сільськогосподарських культур у період 2005–2013 рр.

Показник	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Кількість договорів	910	1330	4397	1637	1980	1217	2710	1936	1722
Площа, тис. га	390	670	2360	1171	510	553	789	727	869
Сума премій, млн грн	12,8	28,5	116,7	155,4	42	72,1	136,3	130,4	135,4
Субсидія, млн грн	5,8	12,5	47,8	72,8	–	–	–	–	–
Середня ставка премій, %	3,79	н/д	4,54	4,93	3,24	3,84	3,74	3,77	3,1
Рівень виплат, %	н/д	н/д	н/д	н/д	36,48	50,94	28	41	9,7

жавних ресурсів, або шляхом відмови держави від отримання певних доходів.

Варто зазначити, що законодавство України передбачає разом із наданням сільському господарству безпосередніх бюджетних дотацій та виділення коштів бюджету, також можливість обрання сільськогосподарським товаровиробником особливих режимів оподаткування та пільг, що призводить до зменшення надходжень до державного бюджету [2, с. 89].

Разом із цим майже усі види надання державної підтримки та пільг не передбачають дієвого механізму захисту інтересів держави та сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі, втрати або знищення об'єкту надання державної підтримки.

Ключові особливості моделей страхування з державною фінансовою підтримкою в аграрній сфері у різних країнах згруповано на рисунку 2.

Рис. 2. Особливості моделей страхування з державною фінансовою підтримкою в аграрній сфері у різних країнах

Водночас варто зазначити, що найефективнішим при страхуванні аграрних ризиків є поєднання переваг американської та європейської моделей страхування, прикладом чого є агрострахування Іспанії.

Укладання договору страхування є оптимальним способом оптимізації ризиків сільськогосподарських підприємств від несприятливих природно-кліматичних умов, оскільки дозволяє перенести відповідальність за можливість настання ризиків на іншого суб'єкта. Страхування забезпечує безперервність, збалансованість і стабільність розвитку аграрного ринку.

Наведемо приклад умов страхування врожаю, які пропонують страхові компанії «Провідна» і АСКА (табл. 2).

Інші показники визначаються за спільними методами розрахунку. Кожна страхова компанія пропонує індивідуальні програми страхування, тому доцільно порівняти страхові компанії методом розрахунку страхового відшкодування.

Загальний збиток обчислюється шляхом множення різниці між врожайністю з гектара, визначеною в договорі страхування з урахуванням розміру страхового покриття, та фактичної врожайністю з гектара в поточному році на площу посіву (насаджень) та ціну, визначену в договорі страхування, але не вищу ніж на момент виплати страхового відшкодування [4, 21].

У разі загибелі сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень з наступним їх пересівом (пересадженням) для визначення загального збит-

ку враховується вартість фактично одержаного врожаю, яка обчислюється за цінами підприємства (реалізація, фактична собівартість за минулий рік, планова на поточний рік, але не вище, ніж фактична у районі за минулий рік), визначеними у договорі обов'язкового страхування, і фактична вартість врожаю зазначених культур і насаджень, якими проводився пересів (пересадження), обчислена за цінами поточного року [3, с. 7].

Таблиця 2

Порівняльна характеристика основних умов договору страхування у страхових компаніях «Провідна» й «АСКА»

ПРОВІДНА	АСКА
Договір страхування можуть придбати сільськогосподарські підприємства (юридичні і фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності), які вирощують плодові культури: агропромислові підприємства і холдинги; державні підприємства; фермерські господарства.	Договір страхування можуть укласти: агропромислові підприємства і холдинги; державні підприємства; фермерські господарства.
Страхування здійснюється на випадок настання ризиків: град, заморозки, обмерзання; земельний або земельно-водний сіль; буря, ураган; надлишкове зволоження; посуха або обезводнення на землях, які підлягають зрошуванню; протиправні дії третіх осіб.	Відшкодування шкоди відбувається внаслідок дії будь-яких ризиків пережимівлі, які призвели до невідновлення вегетації весною посадок багаторічних насаджень.
Розмір франшизи становить 5% або 10% від страхової суми за договором. Страхувальник самостійно вибирає той варіант, який є для нього найкращим.	Франшиза встановлюється у розмірі 20%-30% від страхової суми по кожному застрахованому кварталі (ділянці, сорту) або від загальної страхової суми для культури.
Строк дії договору страхування – з дати, наступної за датою сплати страхового платежу (його частини) за Договором до відновлення вегетації насаджень навесні, але не пізніше 1 травня.	Період страхування починається з моменту дії Договору і припиняє свою дію 30 травня наступного року (наприклад, 2013). Крайній термін прийняття заяви на страхування 30 листопада поточного року.

Прямий збиток, що відшкодовується страховиком, визначається у відсотках розміру загального збитку, який зафіксований у відповідних актах обстеження після настання кожного страхового випадку. Страхове відшкодування не може перевищувати розміру прямого збитку, якого зазнав страхувальник. Виплата страхового відшкодування здійснюється протягом десяти робочих днів з моменту прийняття рішення про його виплату.

Страхові премії обчислюються по кожній культурі (або групі культур) шляхом множення вартості урожаю з всієї площі посіву на тарифну ставку. Ставки диференційовані по культурам і регіонам.

Договором страхування передбачається безумовна франшиза – частина збитку, яка не відшкодовується. Страхове відшкодування розраховується як різниця між середньою врожайністю культури в господарстві (для нещодавно створених підприємств – у районі) за попередні 5 років і врожайністю на постраждалих ділянках, помножена на їх площу і страхову вартість урожаю. У усіх випадках із страхового відшкодування віднімається франшиза [4, с. 23].

Оплата страхового платежу здійснюється одноразово або частинами за погодженням Сторін. Проілюструємо порядок розрахунків страхових

платежів та виплати страхового відшкодування на прикладі двох страхових компаній (табл. 3).

Підприємство подало заяву до страхової компанії «АСКА» на страхування врожаю яблунь. Середньорічна врожайність яблунь за останні 5 років становила 83 ц/га. Погоджена зі страховиком ціна центнера основної продукції – 1000 грн. За цих умов вартість урожаю з усієї площі – 8300 тис. грн.

Страхова суми = 8300 тис. грн x 70%: 100 = 5810 тис. грн

Страховий тариф = 10% від страхової суми

Страховий тариф = 5810 тис. грн x 10: 100 = 581 тис. грн

Розраховуємо розмір страхового відшкодування

Припустимо, що в 2014 році фактична середня врожайність = 15 га/

Кількісна втрата врожайності з 1 га = 83-15 = 68 ц/г

Вартість втраченого врожаю = 68 x 1000 = 68 тис. грн з 1 га.

Вартість втраченого врожаю з усієї площі = 68 тис. x 100 = 6800 тис. грн.

Франшиза = 30% (максимальна) Розмір страхового відшкодування = 6800 тис. грн – (6800 тис. грн. x 30: 100) = 4760 тис. грн; 4760 тис. грн – 581 тис. грн. = 4179 тис. грн – сума страхового відшкодування за мінусом страхових платежів.

Аналогічно розраховуємо на прикладі страхування багаторічних насаджень у страховій компанії «Провідна».

Страхова суми = 8300 тис. грн x 90%: 100 = 7470 тис. грн.

Страховий тариф = 20% від страхової суми.

Страховий тариф = 7470 тис. грн x 20: 100 = 1494 тис. грн.

Розраховуємо розмір страхового відшкодування.

Припустимо, що у 2014 році фактична середня врожайність = 15 га/ц.

Кількісна втрата врожайності з 1 га = 83-15 = 68 ц/га.

Вартість втраченого врожаю = 68 x 1000 = 68 тис. грн з 1 га.

Вартість втраченого врожаю з усієї площі = 68 тис. x 100 = 6800 тис. грн.

Франшиза = 10% (максимальна) Розмір страхового відшкодування = 6800 тис. грн – (6800 тис. грн x 10: 100) = 6120 тис. грн; 6120 тис. грн – 1494 тис. грн = 4626 тис. грн – сума страхового відшкодування за мінусом страхових платежів.

Проаналізувавши дані таблиці 3, можна зробити висновок, що страховій компанії вигідніше страхувати врожай у страховій компанії «Провідна», адже сума «чистого» страхового відшкодування при настанні страхового випадку буде становити 4626 тис. грн, що на 447 тис. грн більше, ніж у страховій компанії АСКА.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика страхових компаній відносно суми страхового відшкодування, тис. грн

Показники	АСКА (франшиза 10%)	ПРОВІДНА (франшиза 30%)
Страхова сума	5810	7470
Страховий тариф	581	1494
Розмір страхового відшкодування	4760	6120
Сума страхового відшкодування за мінусом страхових платежів	4179	4626

На рисунку 3 зображені суми страхового відшкодування підприємству страховими компаніями.

Рис. 3. Страхове відшкодування страховими компаніями у 2014 році

Висновки і пропозиції. Здійснивши аналіз ринку агрострахування, необхідно відзначити, що ситуація поетапно покращується, залучено більше страхових компаній до цього виду діяльності та разом з тим зростає площа застрахованих полів. Але для більш ефективної роботи Аграрного Пулу, постає необхідність розробити нову ефективну програму та умови агрострахування на базі вже існуючого досвіду розвинених країн, де агрострахування має домінуючу роль як ефективний регулятор ризиків в аграрному секторі. Необхідно сприяти прозорій системі управління Агростраховим пулом, враховувати інтереси держави, страховиків та аграріїв.

Провівши аналіз умов агрострахування страховими компаніями України, варто відзначити, що страхування продукції є доцільним. На прикладі розглянуті умови страхування, що прописані у договорі, а також страхові тарифи і суми страхового відшкодування. Можна зробити висновок, що підприємству вигідніше страхувати врожай у страховій компанії «Провідна», при тому, що сума страхових витрат більше на 913 тис. грн, сума «чистого» страхового відшкодування при настанні страхового випадку буде становити 4626 тис. грн, що на 447 тис. грн більше, ніж у страховій компанії АСКА.

Список літератури:

1. Алексєрова Ю.В. Моделі страхової політики при сільськогосподарському страхуванні // Економіка АПК. – 2014. – № 10. – С. 45-53.
2. Альшанова О.О. Страхування в управлінні ризиками вирощування сільськогосподарських культур // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 86-91.
3. Минкіна Г.І. Страхування як елемент управління ризиками підприємств АПК // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 3. – С. 4-11.
4. Смоленюк Р.П. Ефективність управління ризиками у сільськогосподарському виробництві // Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 20-25.
5. Шинкаренко Ян. Огляд ринку агрострахування України в 2013 році // Страхова справа. – 2014. – № 2. – С. 16-18.

Масюк Ю. В.
Лукашенко Н. В.

Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет

ПУТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО СТРАХОВАНИЯ ИМУЩЕСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Резюме

Исследованы основные направления и проблемы развития агрострахования. Приведен расчет страхового возмещения страховыми компаниями Украины сельскохозяйственным предприятиям. Исследован механизм привлечения зарубежного опыта в аграрной сфере.

Ключевые слова: агрострахование, франшиза, страховое возмещение, Аграрный Страховой Пул, аграрный риск.

Masiuk J. V.
Lukashenko N. V.

Dnipropetrovsk State Agrarian University

DIRECTIONS OF PROVIDING EFFECTIVE PROPERTY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINIAN INSURANCE

Summary

It has been studied the main directions and problems of agricultural insurance. The calculation of insurance reimbursement by insurance companies of Ukraine agricultural enterprises. It has been investigated the mechanism of attraction foreign experience in the agricultural sector.

Keywords: agricultural insurance, deductible, insurance indemnity, Agricultural Insurance Pool, agricultural risk.

УДК 336.012.23

Микуляк О. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Досліджено теоретично-концептуальні аспекти фінансового управління господарською діяльністю; систематизовано та доповнено перелік концепцій сучасного фінансового менеджменту; підкреслено роль вартісно-орієнтованого управління з огляду на виконання головних завдань функціонування господарських структур. **Ключові слова:** фінансовий менеджмент, концепції фінансового менеджменту, фінансово-економічні інтереси, вартісно-орієнтоване управління, вартість капіталу, ефективність вкладення коштів, грошові потоки, вартість грошей у часі, підприємницький і фінансовий ризик, ефективність ринку, асиметричність інформації, агентські відносини.

Постановка проблеми. Ефективне ведення бізнесу неможливе без оптимально побудованої системи фінансово-економічного управління, яка ґрунтується на охопленні усіх аспектів господарської діяльності. Одним з головних завдань управління фінансами підприємства є досягнення та подальше забезпечення належного рівня його конкурентоспроможності у короткотерміновому та довготерміновому періодах, що неможливо без адекватного вирішення у повсякденній роботі сукупності питань формування, розподілу й використання фінансових ресурсів. Цього можна досягнути через адекватне впровадження пріоритетних концептуальних засад у практику фінансового управління господарською діяльністю та реалізацію важливих напрямів фінансового менеджменту, зокрема: забезпечення фінансово-економічних інтересів власників капіталу і збільшення ринкової вартості підприємства; мінімізація вартості капіталу, ефективне вкладення коштів; управління грошовими потоками та оцінювання часової вартості грошей; врахування підприємницького і фінансового ризику; своєчасне та повне отримання необхідної інформації для ухвалення фінансових рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема концептуальної побудови фінансового управління господарською діяльністю присвячено значну кількість наукових праць відомих українських дослідників фінансового менеджменту, а також зарубіжних авторів економічних теорій, що заклали підвалини для формулювання важливих фінансових концепцій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Практика ефективного фінансового менеджменту передбачає застосування чітких узагальнених теоретичних напрацювань при ухваленні стратегічних і тактичних фінансових рішень, що вимагає конкретизації теоретично-концептуального забезпечення діяльності фінансового менеджера.

Мета статті. На підставі цього вважаємо за необхідне систематизувати і доповнити концептуальну базу фінансового управління господарською діяльністю виходячи із сучасних тенденцій розвитку фінансового менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Концептуальна сутність фінансового менеджменту полягає у розгляді його як форми управління процесами фінансування підприємницької діяльності, адекватної економіці ринкового типу.